

حقوق مدنی - جلد چهارم

شروط ضمن عقد

تألیف:

دکتر مهدی شهیدی

مجمع علمی و فرهنگی مجد

علائم و نشانه‌های اختصاری به فارسی

مفهوم علامت	علامت
جلد	ج
بیاپ	چ
رجوع شود	ر.ش
شماره	ش.
صفحه	ص.
قانون آئین دادرسی مدنی	ق.آ.د.م.
قانون تجارت	ق.ت
قانون مدنی	ق.م
قانون مدنی فرانسه	ق.م.ف.
هجری قدری	ه.ق

علائم و نشانه‌های اختصاری به لاتین

code	c.
civil	civ.
Droit civil	Dr.civ.
Page	P.
Précité	Préc.
Nu nero-number	n.,N.
Suite	S.
To ne	T.

شهیدی، مهدی، ۱۳۱۳
شروط ضمن عقد / مهدی شهیدی. تهران: مجمع علمی و فرهنگی
مجد ISBN: 964-7820-83-6

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا (فهرست نویسی پیش از
انتشار)

بالای عنوان: حقوق مدنی
۱. قراردادها - قوانین و مقررات - ایران. ۲. شروط ضمن عقد - ایران.

۳. حقوق مدنی - ایران. الف. عنوان. ۵ الف ۹ ش ۸۵۸ KMH
۳۴۶/۵۵۰۲

۱۰۲۸۲ - ۸۶م

حقوق مدنی - جلد چهارم

شروط ضمن عقد

دکتر مهدی شهیدی

انتشارات مجد

چاپ اول: ۱۳۸۶ تعداد: ۳۰۰۰ نسخه

حق چاپ محفوظ و منحصر به «مجد» است.

دفتر مرکزی:

تهران، میدان انقلاب، ابتدای خیابان اردیبهشت، تقاطع شهدای ژاندارمری، پلاک ۲۲۱

تلفن و دورنگار: ۶۶۴۹۵۰۳۴ - ۶۶۴۰۹۴۲۲ - ۶۶۴۶۳۳۸۶

شابک: ۹۶۴-۷۸۲۰-۸۳-۶

ISBN: 964-7820-83-6

نمایگاه دائمی کتابهای حقوقی و قانون «مجد»

تهران، میدان انقلاب، ابتدای خیابان ۱۲ فروردین، پلاک ۱۰، طبقه دوم - تلفن: ۶۶۴۹۰۹۹۸

www.majdlaw.com

E-mail: majd@majdlaw.com

برای شرکت در کلاسهای کارشناسی ارشد پیام نور و آمادگی برای آزمون کارشناسی ارشد

(سراسری و آزاد) با دپارتمان آموزش «مجد» تماس حاصل فرمایید.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۵
فصل پنجم - شروط ضمن عقد.....	۱۷
مقدمه - الف - تعاریف - تعریف شرط (معنای لغوی و اصطلاحی).....	۱۷
شرط در اصطلاح ادبی.....	۱۷
شرط در اصطلاح منطق و فلسفه.....	۱۷
نخست - شرط و مشروط.....	۱۷
دوم - رابطه سبب و مسبب.....	۱۸
سوم - رابطه علت و معلول.....	۱۸
شرط به معنای تعلیق.....	۱۸
شرط در معنای تخصصی حقوقی.....	۱۸
ب - پیشینه تاریخی شرط.....	۱۹
اهمیت شرط ضمن عقد.....	۱۹
مبحث نخست - ماهیت شرط ضمن عقد و ارتباط شرط با عقد.....	۲۱
طرح مبحث.....	۲۱
بخش نخست - ماهیت شرط ضمن عقد.....	۲۱
ماهیت اعتباری.....	۲۱

۲۳	بخش دوم - ارتباط شرط با عقد	
۲۳	وابستگی شرط به عقد	۸
۲۴	طرح قانون مدنی برای مطالب شروط ضمن عقد	۹

۲۵	بحثهای تفصیلی	
۲۵	۸-۱ - تحلیل ارتباط شرط با عقد	
۲۵	۸-۲ - تفاوت ماهوی شرط و تعلیق	
۲۸	۸-۳ - مقایسه شرط ضمن عقد با تعلیق عقد بر موضوع شرط	
۲۸	الف - مقایسه شرط فعل با تعلیق عقد به فعل (مثبت و منفی)	
۲۹	ب - مقایسه شرط صفت و تعلیق عقد بر وصف مورد معامله	
۲۹	ج - مقایسه شرط نتیجه و تعلیق عقد بر نتیجه	
۳۰	نتیجه بحث	
۳۰	حقوق تطبیقی	
۳۰	۸-۴ - حقوق فرانسه	
۳۱	۸-۵ - حقوق انگلیس	
۳۱	۸-۶ - حقوق سوئیس	
۳۲	۸-۷ - خلاصه نتیجه تطبیق	

۱	مبحث دوم - اتصال شرط به عقد (شرط مصرح، شرط تبانی،	
۲۹	شرط ضمنی و شرط الحاقی)	
۲۹	طرح مبحث	۱۰

۲	بخش نخست - تعریف و تفکیک شرط مصرح و شرط	
۴۰	ضمنی و شرط الحاقی	
۴۰	تحلیل چگونگی ارتباط شرط با عقد	۱۱

فهرست مطالب □ ۷

۴۰	۱- شرط مصرح
۴۰	۲- شرط تبانی یا بنایی
۴۱	۳- شرط ضمنی
۴۱	۴- شرط بعدی یا شرط الحاقی

بخش دوم - ماهیت و وضعیت حقوقی شروط چهارگانه مصرح،

۴۲	تبانی، ضمنی و الحاقی
۴۲	تعاریف و اعتبار شروط

۴۳	بخش سوم - تحلیل و نتیجه اتصال شرط به عقد
۴۳	تمایز اتصال شرط به عقد از وابستگی شرط به عقد

۴۵	بحثهای تفصیلی
۴۵	۱۲-۱- ماهیت شرط تبانی
۴۸	۱۲-۲- وضعیت حقوقی شرط تبانی
۵۰	۱۲-۳- ماهیت و وضعیت حقوقی شرط ضمنی
۵۲	۱۲-۴- نظر مادر مورد شرط ضمنی
۵۵	۱۲-۵- ماهیت و وضعیت شرط الحاقی
۵۶	۱۲-۶- حقوق تطبیقی

مبحث سوم - اقسام شرط ضمن عقد (شرط صفت، شرط نتیجه

۵۹	و شرط فعل اثباتاً یا نفیاً)
۵۹	طرح مبحث

۵۹	بخش نخست - شرط صفت
۵۹	تعریف

۸۵ حقوق مدنی - شروط ضمن عقد

۶۱	مورد معامله موضوع شرط صفت	۱۶
۶۲	زمان ثبوت صفت موضوع شرط برای مورد معامله	۱۷
۶۳	حقوق تطبیقی	۱۸
۶۳	بخش دوم - شرط نتیجه	
۶۳	تعریف	۱۹
۶۵	بخش سوم - شرط فعل	
۶۵	تعریف	۲۰
۶۵	تقسیم‌های فعل مورد شرط	۲۱
۶۷	بحث‌های تفصیلی	
۶۷	۱۵-۱- شرط مربوط به ماهیت مورد معامله	
۶۸	۱۵-۲- شرط صفت و تعلیق به صفت	
۶۸	۱۵-۳- شرط صفت طرف معامله	
۶۹	۱۷-۱- شرط صفت موجود در گذشته	
۷۰	۱۷-۲- شرط صفت موجود در زمان آینده	
۷۲	۱۸-۱- شرط صفت در حقوق تطبیقی	
۷۴	۱۹-۱- انحصار حاکمیت اراده به امور اعتباری	
۷۴	۱۹-۲- شرط نتیجه و تعلیق به نتیجه	
۷۴	۱۹-۳- تعلیق به نتیجه و شرط نتیجه معلق	
۷۴	۱۹-۴- عدم انحصار اثر شرط به عمل حقوقی	
۷۴	۱۹-۵- شرط تحقق ماهیت عمل حقوقی، ضمن عقد	
۸۲	۱۹-۶- مواردی از شرط نتیجه در قانون مدنی ایران	
۸۲	۱۹-۷- شرط تحقق زوجیت و شرط انحلال نکاح	
۸۳	۱۹-۸- شرط نتیجه در حقوق فرانسه	

فهرست مطالب □ ۹

۱ - ۲۰ تعریف نارسا	۸۳
۲ - ۲۰ شرط فعل و تعلیق عقد بر فعل	۸۴
۳ - ۲۰ شرط به زیان یا به سود شخص یا اشخاص ثالث	۸۵
مبحث چهارم - شرایط صحت شرط مندرج ضمن عقد	۸۷
۲۲ طرح مبحث	۸۷
بحث‌های تفصیلی	۸۹
۱ - ۲۲ قلمرو شرایط اساسی صحت معامله	۸۹
۲ - ۲۲ تبعیت شرط از عقد در مرحله انشا و ادامه اعتبار حقوقی	۹۰
۳ - ۲۲ ارتباط شرط با عقد از جهت معلوم و معین بودن موضوع و مشروعیت جهت	۹۲
بخش نخست - شرایطی که فقدان آن منحصراً شرط را باطل می‌کند	۹۵
۲۳ طرح مطالب	۹۵
گفتار نخست - مقدور بودن انجام شرط	۹۶
۲۴ بطلان شرط غیر مقدور	۹۶
بحث‌های تفصیلی	۹۷
۱ - ۲۴ انحصار شرط مقدور بودن به شرط فعل	۹۷
گفتار دوم - با فایده بودن شرط	۱۰۰
۲۵ بطلان شرط بی فایده	۱۰۰
گفتار سوم - مشروع بودن شرط	۱۰۱
۲۶ بطلان شرط نامشروع	۱۰۱

۱۰ □ حقوق مدنی - شروط ضمن عقد

۱۰۳	۲۷	اثر درج شرط فاسد ضمن عقد
۱۰۷	۲۸	حقوق تطبیقی
۱۰۷	۲۸-۱	حقوق فرانسه
۱۰۷	۲۸-۲	حقوق سوئیس
۱۰۸	۲۸-۳	حقوق انگلیس
۱۱۲		بخش دوم - شرایطی که وجود آن شرط و عقد را باطل می‌کند
۱۱۲	۲۹	طرح مطلب
۱۱۲		گفتار نخست - شرط خلاف مقتضای عقد
۱۱۳	۳۰	شرط خلاف مقتضای ذات عقد
۱۱۵	۳۱	شرط خلاف اثر اثر عقد
۱۱۸	۳۲	شرط خلاف مقتضای اطلاق عقد
۱۲۰		گفتار دوم - شرط مجهولی که جهل به آن موجب جهل به عوضین شود
۱۲۰	۳۳	بیان مطلب
۱۲۴		مبحث پنجم - قابل یا غیر قابل اسقاط بودن شروط سه گانه
۱۲۶	۳۴	طرح مبحث
۱۲۶		بخش نخست - شرط قابل اسقاط
۱۲۶	۳۵	اسقاط شرط فعل به سود ثالث
۱۲۷		بخش دوم - شروط غیر قابل اسقاط
۱۲۷	۳۷	شرط صفت
۱۱۹	۳۸	شرط نتیجه

بخش سوم - اثر انحلال معامله مشروط در شرط ضمن عقد	۱۲۹
۳۹ اقاله یا فسخ معامله مشروط	۱۲۹
بخش چهارم - اسقاط حق بوسیله شرط ضمن عقد	۱۳۱
۴۰ ماهیت اسقاط حق	۱۳۱
۴۱ ضمانت اجرای تخلف مشروط علیه و انجام عمل منافی با شرط	۱۳۴
مبحث ششم - تخلف شرط و اثر آن در روابط طرفین	۱۳۷
۴۲ طرح مبحث	۱۳۷
بخش نخست - تخلف از شرط نتیجه	۱۳۷
۴۳ اثر تخلف از شرط نتیجه در روابط طرفین	۱۳۹
بخش دوم - تخلف از شرط صفت	۱۳۹
۴۴ تخلف از شرط صفت کمی	۱۴۱
۴۵ تخلف از شرط صفت کیفی	۱۴۲
۴۶ اثر تخلف از شرط صفت در روابط طرفین	۱۴۳
بخش سوم - تخلف از شرط فعل	۱۴۳
۴۷ ضمانت اجرای شرط فعل	۱۴۵
۱ - شرط فعل مثبت	۱۴۵
مورد اول - اجبار مشروط علیه به انجام شرط یا انجام آن	
بوسیله شخص دیگری غیر از مشروط علیه	۱۴۷
مورد دوم - اجبار مشروط علیه و انجام شرط به وسیله	
دیگری ممکن نباشد	۱۴۸

۱۲۵ حقوق مدنی - شروط ضمن عقد

۱۴۹	۲ - شرط فعل منفی	۴۸
۱۵۰	ناممکن شدن اجرای شرط	۴۹
۱۵۱	شرط فعل رهن یا ضامن دادن	۵۰
۱۵۲	اول - مورد شرط، به رهن دادن مال معین باشد	۵۱
۱۵۲	دوم - مورد شرط مطلق رهن دادن مال باشد	۵۲
۱۵۲	سوم - مورد شرط معرفی ضامن باشد	۵۳
۱۵۳	فسخ معامله	۵۴
۱۵۳	مطالعه تطبیقی	۵۵
۱۵۷	مسائل امتحانی	۵۶
۱۵۷	۱ - شرط فعل مثبت حقوقی	۵۷
۱۵۷	پاسخ	۵۸
۱۵۸	۲ - شرط فعل حقوقی - درج عقد جایز ضمن عقد لازم	۵۹
۱۵۹	پاسخ	۶۰
۱۶۲	۳ - شرط فعل - وحدت مطلوب	۶۱
۱۶۳	پاسخ	۶۲
۱۶۴	۴ - ممتنع بودن شرط فعل	۶۳
۱۶۴	پاسخ	۶۴
۱۶۴	۵ - شرط فعل و شرط نتیجه	۶۵
۱۶۵	پاسخ	۶۶
۱۶۸	۶ - شرط فعل حقوقی	۶۷
۱۶۸	پاسخ	۶۸
۱۷	۷ - شرط فعل معلق	۶۹
۱۷۱	پاسخ	۷۰
۱۷۲	۸ - شرط فعل به سود ثالث	۷۱
۱۷۲	پاسخ	۷۲

۶۸	۹ - شرط فعل منفی حقوقی	۱۷۳
۶۹	پاسخ	۱۷۴
۷۰	۱۰ - شرط نتیجه در معامله فضولی و تشخیص مشروط له	۱۷۵
۷۱	پاسخ	۱۷۵
۷۲	۱۱ - شرط فعل مثبت حقوقی و شرط فعل منفی	۱۷۶
۷۳	پاسخ	۱۷۶
۷۴	۱۲ - شرط ضمان درک مبیع و شرط فعل مندرج ضمن عقد باطل	۱۷۹
۷۵	پاسخ	۱۸۰
۷۶	۱۳ - شرط فعل حقوقی و شرط نتیجه	۱۸۱
۷۷	پاسخ	۱۸۲
۷۸	۱۴ - شرط فعل حقوقی - اسقاط شرط بوسیله مشروط له	۱۸۴
۷۹	پاسخ	۱۸۴
۸۰	۱۵ - شرط قید زمان در قرارداد	۱۸۵
۸۱	پاسخ	۱۸۵
۸۲	۱۶ - شرط نتیجه	۱۸۷
۸۳	پاسخ	۱۸۸
۸۴	۱۷ - شرط فعل منفی مادی	۱۸۹
۸۵	پاسخ	۱۸۹
۸۶	۱۸ - شرط نتیجه غیر نافذ	۱۹۱
۸۷	پاسخ	۱۹۱
۸۸	۱۹ - شرطی که مورد آن مجهول است	۱۹۲
۸۹	پاسخ	۱۹۳
۹۰	۲۰ - تخلف از شرط نتیجه	۱۹۴
۹۱	پاسخ	۱۹۴
۹۲	۲۱ - خیار شرط و شرط فعل حقوقی	۱۹۵
۹۳	پاسخ	۱۹۶

۱۲ □ حقوق مدنی - شروط ضمن عقد

۹۴ ۲۲- شرط فعل حقوقی معلق ۱۹۸

۹۵ پاسخ ۱۹۸

فهرست کتابهای مورد مطالعه ۲۰۱

فهرست قوانین و مقررات مورد استناد داخلی ۲۰۳

فهرست قوانین و مقررات مورد استناد خارجی ۲۰۵

www.ketab

پیشگفتار

همی گفتیم که خاقانی دریناگوی من باشد ندانستم که خود باشم دریناگوی خاقانی

آنچه تحت عنوان شروط ضمن عقد و جلد چهارم از تالیفات حقوق مدنی شادروان دکتر مهدی شهیدی به چاپ رسیده است، آخرین اثر آن حقوقدان نام‌آور است. هر چند دست اجل مهلت نداد که مطلب این جلد از تالیفات ایشان به پایان برسد، اما دریغ آمد آنچه را که در آخرین ماههای حیات از آن دانشمند گرانمایه به جای مانده بود، چون یادگار عزیزی، فقط برای خود نگاه دارم. اشتیاق دانشجویان عزیز که قلب و روح دکتر همواره با ایشان بود و علاقه سایر دوستان و دانش پژوهان گرامی، مرا بر آن داشت که نوشته‌های استاد در خصوص شروط ضمن عقد را به چاپ رسانده و آن را به عنوان یادگاری گرانبها به جویندگان علم و پویندگان راه دادگری و عدالت بسپارم.

مطالب این جلد تا پایان شماره ۲۶ به انضمام بحثهای تفصیلی مربوط، نوشته‌های دکتر است و در عین حال که نیمه تمام مانده، اما آنچه که هست مملو از مطالب ارزشمند با شیوایی بیان، قدرت استدلال و طرح مسائل ظریف حقوقی به سبک و سیاق استاد است، اما برای اینکه مطالب مربوط به شروط ضمن عقد نیمه تمام رها نشود، تصمیم گرفتم آن را کامل کنم؛ انجام این کار برای من بسیار دشوار بود، زیرا نمی‌خواستم از خود چیزی بنویسم و از طرفی می‌خواستم آنچه نوشته می‌شود شایستگی پیوستن به نوشته‌های دکتر را داشته باشد، این بود که تصمیم گرفتم از نوشته‌های خود ایشان کمک بگیرم.

سایر تالیفات استاد را مطالعه کردم. از نوارهای سخنرانی، مقاله‌ها، دست‌نوشته‌ها و یادداشت‌های ایشان آنچه را که مربوط به مطالب این کتاب می‌شد، استخراج نمودم و خوشحالم که به کمک آنچه از خود ایشان بود، کتاب را انسجام بخشیدم، اما به دلیل اینکه در بحثهای تفصیلی، مطالب دقیق و ظریفی مطرح می‌شد که خاص خوددکتر بود، پس از آخرین بحث تفصیلی ایشان، دیگر مطلبی تحت این عنوان در این جلد دیده نمی‌شود.

به شیوه آن استاد در انتهای مطالب، مسائل امتحانی مربوط را جای دادم. مسائل

مذکور برای امتحانات داخلی دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی و آزمونهای ورودی دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاهها و کانون وکلای دادگستری مرکز طرح گردیده و هر یک به نحوی با شروط ضمن عقد مربوط می‌شود، پاسخهای مسائل کلاً توسط خود دکتر تهیه شده بود که از این نظر بسیار ارزشمند است و در هر یک از آنها مطالب و مسائل بسیار دقیق حقوقی مورد بحث قرار گرفته است.

دکتر شهیدی متخصص طرح سوالات استدلالی بود هدف وی از طرح اینگونه سوالات، تقویت قدرت استنباط و استدلال دانشجوی بود و هرگز نمی‌توان موفقیت و نقش او را در این امر مهم انکار نمود.

مسائل مربوط به شروط ضمن عقد با توجه به نقش کاربردی و اهمیت آن در قراردادهای منعقد بین افراد، نه تنها از نظر تئوری بلکه از نظر عملی نیز حائز اهمیت است که در مسائل مذکور در این جلد، ظریفترین و دقیقترین مطالب مربوط به شروط ضمن عقد درج شده بدون اینکه مسئله و مطلبی تکراری باشد. برای توضیح بیشتر در خصوص این مسائل قول ایشان را در کتاب آثار قراردادهای تعهدات در مورد مسائل امتحانی، عیناً نقل می‌کنم: «با این که برخی از این مسائل به انگیزه جامع بودن مطالب گوناگون درسی، برای آزمایش، در بردارنده مطالب مربوط به مباحث و بخشهای مختلف حقوق مدنی است که پاره‌ای از آنها مستقیماً با مطالب مجلدات دیگر مرتبط است، لیکن برای این که این مطالب نیز بی‌پاسخ نمانده باشد، پاسخ این مطالب نیز ضمن بیان پاسخ به قسمتهای مرتبط با مطالب این جلد، بیان گردیده که مفید است و دانشجویان و دانش پژوهان محترم را به مطالعه آنها نیز دعوت می‌کنیم».

در تمام مدتی که به کار تهیه و تنظیم این نوشته مشغول بودم و بخصوص هنگامی که مطالب و استدلالهای دقیق و ظریف و محکم ایشان را باز می‌خواندم یا صدای گرم و نوازشگر وی را در نوارهای مختلف می‌شنیدم که با حرارت و عشق، مسائل و مطالب حقوقی را بیان می‌کرد و به سوالات پاسخ می‌داد، یک لحظه حسرت فراق از یار و یاور زندگی و استاد همیشگی ام مرا رها نکرد و این حسرت تا زنده‌ام با من خواهد بود، در عین حال آنچه از او به جا مانده، جز نام نیک و بزرگی و افتخار نیست و همه اینها به ما یادآوری می‌کند که «دکتر شهیدی جاودانه است».

ایراندخت نظری (شهیدی)

تهران فروردین ۱۳۸۶